

Una especialització incipient a Catalunya

Marcel Mauri i de los Ríos

Catalogar la premsa en català que es publica a Catalunya entre 1641 i 1898 segons la temàtica no és una tasca senzilla per la diversitat de qüestions que abordaven els periòdics, sumat a la inexistència d'unes seccions temàtiques que agrupessin les informacions publicades dins els diaris. A l'efecte classificatori, s'han establert sis categories temàtiques diferents: informació, cultura, humor, política, religió i agricultura, que responen als principals àmbits abordats. Malgrat aquesta classificació, cal destacar com a tret característic de les publicacions d'aquells anys que, en general, no es tractava de publicacions especialitzades, per la qual cosa sovint un mateix periòdic abordava més d'un tema. En aquests casos, l'emplaçament d'una capçalera en un grup o un altre s'ha fet segons quin fos el contingut temàtic majoritari o seguint les pròpies intencions expressades pel mateix periòdic.

En general, es pot afirmar que la voluntat de transmissió informativa i cultural van ser les principals raons que expliquen l'aparició i motivació de bona part dels periòdics que es publiquen en català a Catalunya entre 1641 i 1898. El desenvolupament d'aquesta premsa va anar estretament lligat a la voluntat de cobrir les necessitats informatives, sobretot de proximitat però també generals, de la població tal com ho certifica que gairebé la meitat dels periòdics que van editar-se durant aquells anys van tenir la informació com a tema principal: 157 publicacions tractaven d'aquesta matèria, sobre un total de 337 periòdics en català de Catalunya, dels quals més de la meitat eren periòdics de Barcelona (83) i la resta estaven repartits per diverses poblacions del Principat: Sabadell, amb 9 periòdics d'informació, Girona, amb 8, i Vilanova i la Geltrú, amb 6, seran les altres tres ciutats amb una presència destacada de mitjans amb aquesta temàtica, després de la capital catalana.

És remarcable que els quatre primers periòdics que es publiquen en llengua catalana, *Novas Ordinarias* i *Gazeta* (1641) i *Diari de Barcelona y del Govern de Catalunya* i *Gasetta del Corregiment de Girona* (1810), tenen tots una vocació infor-

mativa clara. No és casual, tampoc, que apareguin en uns moments polítics molt concrets: enmig de l'ocupació francesa de bona part del Principat durant la Guerra dels Segadors (a partir de gener de 1641), per una banda, i la Guerra del Francès (amb l'ocupació des de 1808), per l'altra. Serà, doncs, durant períodes en què Catalunya estarà sotmesa a la sobirania francesa que es desenvoluparan els primers projectes periodístics en català i, a la vegada, de temàtica informativa (en molts casos abordaran també qüestions polítiques com a subtema). No serà fins als anys quaranta, amb la represa de la premsa en català (que coincidirà amb l'inici del període de periodisme liberal després de l'aprovació de la Constitució de 1837 i la fi de l'absolutisme), que tornarà a haver-hi publicacions informatives com *Lo Pare Arcàngel* i el *Senmanari Cristià, Instructiu, Agrícola y Curiós*. Després d'aquest primer impuls, serà a les portes del Sexenni Democràtic quan tornaran a aparèixer periòdics d'informació en català a Barcelona, amb títols com *La Campana de Gràcia* i *L'Esquella de la Torratxa* (que donen inici a una llarga tradició d'ús de l'humor com a mitjà per a parlar d'actualitat informativa i política), *La Rambla*, *Lo Somatent* o *Lo Mestre Titas*. Ara bé, serà a partir dels anys setanta (amb el Sexenni Revolucionari) però, sobretot, dels anys vuitanta del segle XIX, que es pot parlar d'una eclosió de la premsa de temàtica informativa amb l'aparició de moltes publicacions d'aquest caire a la capital catalana vinculades (d'una manera directa o indirecta) a moviments polítics catalanistes o regionalistes com el mateix *Diari Català* (primera publicació diària en llengua catalana) i *Lo Tibidabo* (1879) o *La Veu de Catalunya* (1880), entre moltes d'altres. Cal destacar, finalment, que la premsa informativa de Barcelona cobrirà en molts casos tant informació de caràcter local com també general, amb vocació d'explicar no només allò que passa a la ciutat sinó arreu del país i del món.

En canvi, fora de Barcelona els periòdics de temàtica informativa abordaran principalment qüestions de caràcter local. S'observa, en general, una transversalitat territorial molt acusada de les capçaleres informatives, un fet que no deixa de ser lògic si tenim present que bona part d'aquests periòdics basen la seva informació en el seguiment d'allò que és més pròxim. Un dels primers exemples de premsa informativa fora de Barcelona (a banda de Girona amb *Gasetta del Corregiment de Girona* de 1810) es trobarà a Tarragona, ciutat amb poques capçaleres en català durant els anys analitzats, però que gaudirà d'una revista d'informació, *Lo Que Pasa* (1868), bastant abans que n'apareguin a la resta de poblacions del país. Tanmateix, tindrà una vida ben curta que no arribarà a mig any. Fins una dècada més tard no hi ha constància d'una altra publicació d'informació fora de la capital; en aquest cas, es tracta de *L'Escut de Gràcia*, de la Vila de Gràcia (llavors població independent de la capital catalana), que surt publicada l'any 1876.

A partir d'aquest moment, i especialment des dels anys vuitanta del segle XIX, l'aparició de publicacions d'informació en català serà freqüent en moltes poblacions del país amb una rellevància especial a ciutats com Sabadell, on nou periòdics

dels quinze que s'editen durant aquests anys es dedicaran a fer informació, alguns amb tanta trajectòria com *La Cotorra*, que es publicarà entre 1891 i 1895. A Girona s'hi comptabilitzen fins a vuit periòdics informatius d'un total d'onze, amb títols com *Lo Rossinyol del Ter* (1880) o *Lo Rossinyol* (1885-1888). A Vilanova i la Geltrú, de les tretze capçaleres que apareixen aquests anys sis tindran vocació informativa (com *Lo Carril de Vilanova* de 1879 o *Romanso de Vilanova* de 1881, per esmentar-ne alguns), tot i que cap no aconseguirà consolidar-se i duraran pocs mesos o, fins i tot, tan sols dies. Vilafranca del Penedès, Mataró, Manresa, Sallent i Valls també destaquen, cadascuna amb tres capçaleres, com a poblacions amb publicacions informatives si bé la majoria duraran tan sols uns mesos. A Reus també apareixen tres capçaleres informatives d'entre les quals sobresurt *La Veu del Camp*, que tindrà una durada de més de cinc anys (1885-1890). A altres ciutats com Lleida també van aparèixer publicacions informatives longeves com *La Comarca del Lleyda* (apareguda el 1898, tindrà més de deu anys de vida); *La Veu del Vallès* a Ripollet, amb més de vuit anys d'existència des de 1896, i a Sant Martí de Provençals (actualment, un barri de Barcelona però al segle XIX era un nucli independent) destaca *L'Arch de Sant Martí*, publicació de temàtica informativa, amb més de set anys de vida i que apareix el 1884.

Malgrat aquest pes indiscutible de la informació local, sí que és cert que també es poden trobar publicacions amb voluntat informativa general en algunes poblacions com la ja esmentada *Gasetta del Corregiment de Girona, L'Olotí* (que apareix el 1890 i dura més de deu anys), *El Sanpolench* de Sant Pol de Mar (publicat entre 1890 i 1894) o, sobretot, *La Costa de Llevant*, de Canet de Mar, publicació successora de l'anterior, que ofería informació de diverses poblacions del Maresme i que va tenir una trajectòria llarga que s'inicia el 1894 i culmina el 1922. Una atenció destacada mereix *La Veu del Montserrat* de Vic que es publicarà durant vint-i-quatre anys, entre 1878 i 1902, i que tindrà una projecció molt més enllà de Vic o d'Osona per a convertir-se en un periòdic de referència nacional.

La presència de periòdics amb finalitat cultural també va ser molt notable entre 1641 i 1898: 122 publicacions es poden catalogar dins d'aquest àmbit temàtic, un fet que s'entén tenint en compte que, bona part d'aquests mitjans són fruit (d'una manera directa o indirecta) del moviment de la Renaixença que es produeix des de la meitat del segle XIX. Corrent cultural que té el seu punt de partida en el poema que Bonaventura Carles Aribau publica a *El Vapor* (1833). La Renaixença trobarà en els periòdics un mitjà de difusió de les inquietuds informatives però, sobretot, culturals del moment; a la vegada, serà l'existència del mateix moviment el que facilitarà l'embranchada d'aquestes publicacions en català, en un acte de retroalimentació. Cert és que de mitjans que dediquen part de la seva atenció a la cultura ja n'apareixen abans. El cas més evident es produeix amb el *Diari de Barcelona y del Govern de Catalunya*, que es publica a la capital catalana durant l'ocupació francesa de 1810, si

bé el caràcter informatiu general de la publicació impedeix que se la pugui considerar una capçalera cultural. Però serà a partir dels anys quaranta del segle XIX que els mitjans que apareguin ja respondran, d'una manera directa, a la voluntat de transmissió cultural molt lligada al moviment de la Renaixença. La pionera, a principis dels anys quaranta, serà la publicació barcelonina *Lo Verdader Catalá* (1843), considerada per diversos autors el primer òrgan periodístic de la Renaixença i primera a qüestionar-se sobre l'ús periodístic de la llengua catalana.

Vint anys més tard, la represa del català a la premsa donarà lloc a publicacions culturals noves que, a diferència del corrent culte i històric del catalanisme (que s'expressava majoritàriament a través de mitjans en castellà), s'adreçaran a un públic molt més popular. Els primers exemples els trobem en periòdics com *Lo Gat dels Frares* (1866), *La Rambla* (1867) o *Lo Gay Saber* (que s'inicia el 1868 i es publica durant quinze anys, fins al 1883); fins a arribar, a inicis de la dècada següent, a publicacions tan emblemàtiques com *La Renaxensa* (1871), òrgan impulsor del renaixement literari i cultural no polititzat (Seoane, 1996, p. 246). Com s'apuntarà més endavant, una de les característiques d'aquesta premsa popular serà el vessant satíric i humorístic. Fins a finals de segle, encara hi haurà un reguitzell important de publicacions que se centraran en la cultura, entre les quals destaca *L'Avens/L'Avenç* (editada entre 1881 i 1893), el *Butlletí de la Associació d'Excursions Catalana* (que s'inicia el 1878 i dura fins al 1890), que serà seguit pel *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya* (que es publica durant quaranta-un anys, de 1891 a 1938), o la darrera etapa de *Lo Mestre Titas* (1897).

Si bé és a la ciutat de Barcelona on es troben la majoria de les publicacions culturals (un total de setanta-cinc), les quaranta-set restants estan repartides per altres poblacions del país. Destaca sobretot Reus com l'indret —Barcelona a banda— amb més presència de capçaleres culturals: es comptabilitzen onze publicacions (sobre un total de setze aparegudes durant aquests anys) que es dediquen a la cultura malgrat que cap no tindrà una trajectòria en el temps gaire destacada. La més longeva serà *La Trompeta* (que es publicarà un any i mig, entre 1894 i 1896); cap de les restants, com *Reus Artistich* (1890), *Reus Literari* (1891) o *l'Escut de Reus* (1893), no superaran els nou mesos de vida. La presència de mitjans culturals a Vilanova i la Geltrú és també destacable: gairebé la meitat de les publicacions (cinc de tretze) aborden aquesta temàtica, si bé totes elles (com *La Pubilla de Vilanova i la Geltrú* o *La Fruyta del Temps*) no tindran continuïtat més enllà de dies o, com a màxim, un parell de mesos. A Sabadell també destaquen les publicacions culturals (un total de cinc), d'entre les quals cal referenciar *La Llansadora* que es publicarà de 1893 a 1896. Menys se'n troben a Terrassa (un total de tres) però una de llarga durada, *Lo Barret*, es publicarà cinc anys, entre 1886 i 1891. Un cas similar al de Figueres, on tan sols hi ha constància de dues publicacions culturals, *L'Art* i *Lo Pensament*, però aquesta darrera amb una trajectòria llarga, que comença el 1887

i finalitza el 1895. També a Manresa hi haurà presència de periòdics culturals, alguns amb una trajectòria prou significativa com la *Revista Manresana / Revista Catalana* (creada el 1880 i que tindrà més de dos anys de vida).

La voluntat majoritària dels periòdics d'aquests anys de difondre informació i cultura encara es fa més evident quan es comparen les xifres de capçaleres dedicades a ambdues temàtiques amb les que s'ocupen d'humor (un total de vint-i-tres), política (dinou), religió (onze) i agricultura (set). D'entre les publicacions humorístiques s'han inclòs aquelles que tenen l'humor no com un mitjà d'expressió (molts dels periòdics sobre els quals s'ha parlat empraven la sàtira i l'humor com una manera de comunicar altres continguts fossin, sobretot, informatius o culturals) sinó com a finalitat. Capçaleres, per tant, que no buscaven altra cosa que fer riure i entretenir. Més de la meitat d'aquests periòdics (quinze) són de Barcelona i la resta d'altres poblacions del país. És precisament a la capital catalana on apareixen les primeres publicacions humorístiques als anys seixanta del segle XIX. La represa de la premsa en català que es produeix en aquests anys (després d'un primer fenomen sorgit als anys quaranta) tindrà en l'humor (i la cultura, com s'ha vist anteriorment) un element molt rellevant que donarà lloc a capçaleres com *Un Tros de Paper* (en la seva primera època de 1865), *Lo Noy de la Mare* o *L'Embustero* (les dues de 1866). Aquestes publicacions troben en aquest gènere la fórmula per connectar amb els sectors més populars. Als anys setanta aniran apareixent altres revistes d'humor, com *La Rata* (1871), *La Fantasma Grogga* (1874) o *La Gorra de Cop* (1875), que conviuran amb publicacions com *La Campana de Gràcia* o *L'Esquella de la Torratxa*, que, tot i ser eminentment informatives, empraran l'humor com a mitjà per a elaborar els continguts. De periòdics dedicats a l'humor n'aniran apareixent amb comptagotes al llarg dels anys vuitanta (com *Lo Darrer Frare* o *Lo Frare Llech*, el 1886) i dels noranta (per exemple, *Lo Dr. Camamilla* de 1898).

Fora de Barcelona, hi ha publicacions d'humor a Figueres (amb *Lo Tap de Suro*, de 1876, i *La Granyolta*, de 1881); Manresa, on es publica *La Lluna* (1891) i *L'Arençada* (1892-1893); Mataró, amb una única publicació, *La Baldufa*, de 1898, o *La Tos* (1891) de Reus. En tots aquests casos, igual que passava amb les capçaleres de Barcelona, es tracta de projectes que duren molt poc temps. El cas més excepcional es dona, sens dubte, a Vilanova i la Geltrú amb l'existència de dues publicacions com *La Cuyna* (amb més de quatre anys de vida) o *La Nova Cuyna* (prop d'un any i mig d'existència, des de 1889) que aconseguiran consolidar-se.

Tampoc no hi ha una presència gaire significativa de publicacions polítiques (un total de dinou) enteses com aquelles capçaleres que no només aborden aquesta temàtica, sinó que són l'òrgan d'expressió d'una formació política. Tanmateix, aquestes capçaleres presenten algunes característiques que les fan singulars: per una banda, és l'únic àmbit temàtic en què hi ha més publicacions de fora de Barcelona (un total de dotze) que de la capital (on només se'n publiquen set). Per

l'altra, en general, es tracta de mitjans de llarga durada, sobretot els que no es publiquen a Barcelona.

La premsa política en català serà tardana a aparèixer (més a comarques que a la capital) i viurà la seva màxima esplendor a partir dels anys vuitanta, amb l' excepció de la barcelonina *Bolas de la Semana*, que apareix l'any 1872. També és de finals d'aquesta dècada el *Diari Català* (1879), publicació que, si bé ha estat catalogada com a informativa, tenia un component polític clar, perquè era una capçalera al servei del projecte polític catalanista de Valentí Almirall i Pi i Margall. A partir dels anys vuitanta, aflora el periodisme més polític. De 1880 és *Lo Catalanista*; el 1882 apareix el *Butlletí del Centre Català* (que durarà fins a 1888, la més longeva de les barcelonines), i el 1887 surt *La Veu del Centre Català*, revistes totes de Barcelona. Es tracta, en general, de periòdics molt vinculats a moviments catalanistes o regionalistes. Així, serà habitual que moltes d'aquestes publicacions neixin sota l'auspici de formacions com el Centre Catalanista o la Unió Catalanista (entre d'altres), com és el cas de *Lo Catalanista* de Sabadell, que s'editarà durant catorze anys des de 1887; *Lo Somatent*, de Reus, que s'inicia el 1886 i durarà més enllà de 1898; el *Setmanari Català* de Manresa, que apareix l'any 1890 i durarà set anys; *Las Cuatre Barras* de Vilafranca del Penedès, que comença el 1892 i s'allarga fins després de 1898; *Lo Geronés*, que va de 1894 a més enllà de 1898; o *Lo Pi de las Tres Brancas* de Berga, *El Butlletí del Centre Català de Tarrassa* de Terrassa i *Lo Renaixement* d'Igualada, aquests tres de durada més reduïda.

Cal destacar també les deu publicacions religioses en català, la majoria (set) de Barcelona. La primera de la qual es té constància és *La Familia Cristiana* (1876-1877); mentre que l'any 1883 se succeeixen tres publicacions religioses, *Lo Bon Catòlic*, *Lo Bon Cristià* i *Lo Bon Català*, encara que totes apareixeran tan sols uns dies. En canvi, *La Barretina*, que es publica de 1892 a 1898 i, sobretot, *Lo Missatjer del Sagrat Cor de Jesús*, que apareix de 1893 i dura fins a 1936, representen les publicacions religioses més longeves, juntament amb els fulls dominicals de les esglésies del Carme i de Santa Maria de Badalona, que tindran més de quaranta anys de vida. Encara hi ha constància d'un darrer mitjà religiós, el *Butlletí Parroquial de Sant Just Desvern*, si bé aquest només es publica l'any 1892.

Destaca, finalment, que hi hagi set capçaleres que tenen com a temàtica principal l'agricultura. No debades, es tracta d'una de les activitats econòmiques, juntament amb la indústria, més importants de la Catalunya del segle XIX. Sobta que d'aquestes publicacions, la majoria (sis) siguin de Barcelona i la restant de Manresa (*Lo Pla del Bages*); mentre que no se'n troben en altres poblacions, de tradició agrícola. D'entre les barcelonines destaca *La Quinsena del Pagés* (de 1878 a 1882) i, sobretot, *L'Art del Pagès*, amb una trajectòria llarguíssima (1877-1890; 1896-1918).